

S Z E M L E

EDVARD KOCBEK

Edvard Kocbek (1904) neve a nagyközönség előtt szinte ismeretlen, bár a mai szlovén líra egyik legeredetibb és legérdekesebb egyénisége. Első — és a közelmúltig egyetlen — verseskötetével („Zemlja”, 1938) annak a modern, expresszionista költőgárdának (Kosovel, Jarc, Vodušek, Vodnik stb.) élvonalába emelkedett, amely a harmincas években valósággal forradalmasította a szlovén hagyományos költői nyelvet és kifejezésmódot, de ugyanakkor (s ezt már kötetének címe is jelzi) sikerült leküzdenie az expresszionizmus formai és tartalmi gátjait is, és új, magasabb szinten közelednie a földhöz, a valósághoz. Már-már úgy tetszett, hogy az irodalomtörténet végleg elraktározza abba a korszakba, amelynek vezető képviselői időközben egytől egyig elhullottak (Kosovel, Jarc), elhallgattak (Vodušek), vagy ha még jelentkeznek, régi önmaguk epigon ismétlését adják, a mai, élő irodalom számára már nincs érdemleges mondanivalójuk (Vodnik). Annál nagyobb meglepetést, sőt fölfedezést jelentett Kocbek tavaly megjelent új kötete („Groza”), amelyben a költő egy teljesen ismeretlen, megdöbbentően szuggesztív, minden részletében kiérlelt és egyöntetű faktúrájú, a régi Kocbekre csak sötét alaptónusával, gondolati és érzelmi tömítettségével, egy-egy asszociatív párhuzammal halványan emlékeztető, szuverén költői világot tár elénk. Sikerét talán még fokozta, hogy sajátos filozófiai és főleg esztétikai rokonságot mutat azokkal a legújabb áramlatokkal a szlovén költészetben,

amelyeket, egészen más utakon, a legifjabb költőgeneráció (Zajc, Strniša, Taufer) juttat kifejezésre. műveiben. Könyvével elnyerte az év legjobb költői teljesítményének kijáró Prešeren-díjat.

Válogatásunk Kocbek születésének 60. évfordulója alkalmából keresztmetszetet ad e jelentős, s magyarrá még nem fordított költő életművéből.

(ÁK)

A SZÓ ÍNYENCE

Hevesi András: *Párizsi eső*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1964.

„... És mit fedezne fel egy aszaltszilván a független és zárkózott villatulajdonos író, H. F.? Legfeljebb azt, hogy *ráncos*. Hát a highbrow M. S.? Ő előkelően megállapítaná: *töpörödött*. És Zs. bácsi? *Dederkés*. És találgathatnád, hogy miért. K. D. már jobbat írna, majdnem jót: *sovány*. És most hallgasd meg az én jelzőmet: az aszaltszilva *vértelen*. Főnév kell? Az aszaltszilva *szűz*.” (Részlet Illés Endre tanulmányából.)

Elfelejtett író Hevesi András. Elvértve találkozunk csak nevével, műveivel. Véletlen jut az olvasó kezébe. Hiszem, hogy kevesen olvasták a *Párizsi esőt* 1936 után, amikor először megjelent, és most új kiadásakor ismét kevesen fogják olvasni.

Hevesi filológusnak készült. Regénye is inkább filológusnak való csemege, mint vérbeli irodalom. Ritkán olvashatunk ilyen könnyedséggel, gördülékenységgel írt mondatokat, s ezekben a mondatokban minden szónak, fogalomnak súlya, története van.

Illés Endre a kötet elé írt tanulmányában eképp emlékezik Hevesi Andrásnak, a filológus írónak a szavakról vallott nézeteiről:

„— Ha nem ügyelsz a szavak *felszólító jellegére*, ostoba, szegény, kiürült világban fogsz élni! Csak a jó és megfelelő szavak világosítanak fel arról, milyen szakadékok felett egyensúlyozol.”

Ezek Hevesi szavai. A *Párizsi eső* pedig kiválóan igazolja a fentieket, melyben Hevesi egyik hősről így ír:

„A szavak pontosan, kerekre csiszolva törtek elő szájából, minden mondata tökéletes volt, arányos, epigrammatikusan tagolt, nyomdaképes.”

Hevesi mondatai is pontosan ilyenek.

Ezzel a félelmetes kifejezőképességével, alaposságával írta önéletrajzi művét, a *Párizsi esőt*. Nevezhetnénk akár egy hajótörött vallomásainak is. Hevesi önmagát, a hajótörött lelkivilágát vágja darabokra, ízekre, kíméletlenül pontos mondataival tárja elénk. Szavakkal akart egyensúlyozni mély szakadékok felett. Tettel a *Párizsi eső* oldalain csak kétszer próbálkozott („Elég sokáig néztem a partról a tengert; — itt az ideje, hogy belévessem magamat...” 165. o.) Mindkét alkalommal barátot, társat akart keresni. Szerencsétlenségére azt hitte, hogy talált is. Először Turauskasba, az emigráns, ferde hajlamú, lelkileg torz litvánba akadt. Turauskas számára sem létezett más, Hevesi is csak önmagával foglalkozott. Ez hozta közel őket egymáshoz. De nem tűrhette tovább, hogy csak a litván beszéljen, neki is szólnia kellett önmagáról, mivel erre nem volt alkalma, hát otthagyta. Ezért váltak el. Nem pedig azért, mert Turauskas rendőrségi besúgó volt, s őt is ártatlanul beárulta. Ezt még megbocsátotta volna neki, a passzivitásra ítéletét azonban már nem. Másodszor Melával kötött barátságot. Ez volt életének, nemcsak párizsi tartózkodásának, legnagyobb élménye. Mela esemény volt számára:

„Minden porcikámat szerettem volna eléje tární, valósággal kifeküdtem a leány szemének kék napfényébe.”

Melával boldog volt. Állandóan produkálhatta magát előtte. A történet teljességéhez azonban ez is hozzátartozik: Melának vőlegénye volt. Hevesi újból hajótörött lett. Apró örömöknek élt, a tárgyak, a házak, a terek képe költözött be képzeletébe, ezek lettek a barátai, a szíve vágyta otthon, a megnyugvás helyett a képzelete teremtett otthont számára:

„A boulevard Saint Michel helyettesíti az otthont, ahova visszatérek pihenni és a sebeimet gyógyítani. Minden szögletét ismerem, leltárt készítettem minden kis kávéházzal, minden könyvesboltról, minden illatszerüzletről. Naponta többször találkoztam valamennyivel, mozdulatlan, de nyájas ismerőssé váltak, akiknek szinte már köszöntem.”

A *Párizsi eső* hőse a 152. oldalon így ír új társairól:

„Egyéb ismeretség hiányában a H autóbusszal kötöttem barátságot, és a második osztály fapadját úgy vettem birtokomba, mint a kedvesem ágyát.”

Mela elutazik. Férjhez megy. Neki a második osz-

tály fapadja mellett egyedüli társai a könyvek. Tanul, vizsgázik, otthagyja Párizst, hazautazik — mindez azonban jelentéktelen. A nagy élmények, a kísérletek kora már a múlté. Egyik bírálója lélektani naturalizmusról szól Hevesi könyvével kapcsolatban. Igaza van. A *Párizsi eső* pontosan naturalizmus.

A harmincas évek önéletrajzírásai lázában született meg Hevesi könyve. Értékeit a tökéletes mondatokkal kifejezett pontos és mély lélekrajzban kell keresni. Hevesi mindig tudja, hogyan kell fogalmazni, melyik a megfelelő jelző. Ő csak fogalmaz, sohasem ír. Szerinte az írás romantika, a fogalmazás pedig — klasszicizmus. Ő ennek a híve. A *Párizsi eső*ben így ír örmagáról:

„Némely ember pezsgős vacsorákkal, szerelmi sikerekkel, hangulatos utazásokkal, szövevényes, ravasz, erős és gonosz cselekvésekkel népesíti be az életét. Én ebben a rue Lhomond-beli szobában a belterjes gazdálkodás híve vagyok, magam állítom elő izgalmaimat, lélegzetvételemből csinállok bűnügyi regényt.”

És valóban. Hasonlatai mindig pontosak, árnyaltak, kifejezőek: „Úgy mulattattam, mint valami furcsa állat...”; „Melában az volt ellenállhatatlanul vonzó, hogy arca törött ibrikhez hasonlított...”; „... üde és egyszerű csókokat adtunk egymásnak, mint a frissen fejt tej...”; „... Csipegettem a csókokat...”; „... Mela határtalanul mulatságosnak találta, hogy a leghajmeresztőbb késések után is a megbeszél helyen talált, mint egy cserép muskátlit”.

Lelkileg hajótörött volt. A *Párizsi eső* hőse elfárad, beleun a két kísérletbe. Az élet Hevesije belehal az egyetlen próbálkozásba: 1940-ben önként, minden követ megmozgatva jelentkezik a francia hadseregbe. Hitler ellen harcolva hal hősi halált.

A *Párizsi eső* kiadása talán nem más szép megemlékezésnél. A könyv irodalmi értékei az idő távlatában mind kisebbre töpörödtek. Ma már egyedül a szó művészetét, a szó ínycéjét élvezzük Hevesi művében, magában Hevesiben.

(GL)